

Mihaela MEHEDIN I-BEIEAN
(Universitatea Babe -Bolyai,
Cluj-Napoca)

**Presa românească din Transilvania
și ideea latinității. Studiu de caz:
George Bari ***

Abstract: (The Romanian Press from Transylvania and the Idea of Latinism. Case study: George Bari). George Bari (1812-1893) was one of the most important Transylvanian intellectuals of the 19th century. His activity was extremely complex and long-lasting, his achievements being notable in many domains: journalism, politics, economy, history and cultural studies. In all he undertook during his lifetime he stood out through the fact that he militated in favour of obtaining political and national rights for his compatriots. Within this context, improving Romanians' cultural situation was seen as an essential precondition, while cultivating the language they spoke thus represented the most suitable means of achieving their national objectives. As a result, linguistic and philological matters, especially the affirmation of the Latin origin of the language spoken by Romanians were frequently tackled by George Bari and many of his opinions proved to be valid over the years. The present study focuses on Bari's accomplishments regarding the Romanian language's vocabulary and orthography, after providing a bio-bibliographical sketch dedicated to him.

Keywords: George Bari, Latinism, Romanian periodicals, Transylvania, 19th century

Rezumat: George Bari (1812-1893) a fost unul dintre cei mai mari cîrturari ardeleni ai secolului al XIX-lea. Activitatea pe care a desfășurat-o a fost extrem de complexă și de îndelungată, domeniile în care a avut reușite notabile fiind numeroase: publicistic, politic, economie, istorie și studii culturale. În tot ceea ce a întreprins de-a lungul vieții s-a remarcat prin faptul că a militat pentru obținerea de drepturi politice și naționale pentru compatrioții săi. În acest context, îmbunătățirea stării culturale a românilor era văzută ca un precondiție esențială, iar cultivarea limbii vorbite de aceștia reprezenta astfel modalitatea cea mai potrivită de a atinge obiectivele naționale. Prin urmare, chestiunile de natură lingvistică și filologică îndeosebi afirmarea caracterului latin al limbii vorbite de români au fost deseori abordate de către George Bari, multe dintre opiniile sale dovedindu-se valabile peste ani. Studiul de față se concentrează asupra realizărilor lui Bari în domeniul vocabularului și ortografiei limbii române, după o prealabilă schi biobibliografică dedicată acestuia.

Cuvinte cheie: George Bari, latinitate, periodice românești, Transilvania, secolul al XIX-lea

Considerații introductive

George Bari a fost una dintre personalitățile de marcă ale secolului al XIX-lea românesc, având contribuții majore în foarte multe domenii ale activității umane și reușind să îmbine în mod fericit preocupările culturale cu cele politice și economice, respectiv teoria și practica. Pe plan cultural, s-a remarcat prin numărul de discipline pe care le-a cultivat, realizări majore având îndeosebi în publicistic, literatură, istorie literară, filologie, pedagogie, istorie, folclor și economie (Marica et al. 1968, 17).

Prezenta lucrare dorește să ofere o imagine sintetică asupra vastei activități desfășurate de George Bari, o imagine necesară din punct de vedere istoriografic pentru a evita subestimarea rolului jucat de acesta în cultura românească în ansamblul ei. Voi începe astfel prin a oferi câteva informații biografice despre Bari, punctând domeniile sale

* Această lucrare a apărut cu sprijinul CNCS – UEFISCDI, cod proiect PN-II-ID-PCE-2011-3-0081.

principale de activitate, pentru a prezenta ulterior ceva mai în detaliu opiniile exprimate de marele c rturar transilv nean în domeniile filologic i lingvistic.

Alegerea acestei teme pentru a fi aprofundat nu este întâmpl toare, Bari fiind mereu preocupat de cultivarea i de asigurarea unui caracter unitar al limbii române în toate spa iile locuite de români, c ci „Confuzia de limbi la unul i acela i popor a fost o crim totdeauna i va r mâne crim grea totdeauna. Voin a f c torului a toate fusese ca fiecare popor i na iune genetic s - i aib , s - i vorbeasc i s - i cultive limba sa proprie. A vrea s corce ti, s sc lci sau tocmai s stârpe ti o limb oricare, este a revolta de-a dreptul în contra voin ei lui D-zeu, este a- i bate joc pe fa de natur i de faptele ei. Aici nu escuz nimic, nici scopuri religioase, nici politice.” (Boito 1947, 58). Subsumarea contribu iilor din domeniul filologic unui scop na ional mai amplu a constituit de altfel una dintre constantele activit ii politice i publicistice a lui Bari , dup cum o vor demonstra i paginile care urmeaz .

Informa ii biografice. Domenii de activitate

George Bari s-a n scut la 12/24 mai 1812 la Jucul de Jos, în comitatul Cluj (pentru aceast sintez a vie ii i activit ii lui George Bari am folosit îndeosebi informa ii reg site în Bari 1962, 7-41; Edroiu 2000; Ionescu 2013; Popescu-Râmnicănu 1919). P rin ii s i au fost Ioan Pop (cunoscut i ca Pop Bari iu), preot greco-catolic cu originile într-o familie de nobili armali ti, i Ana Rafila Cornea, fiic a unui preot ortodox cu str mo i în Moldova. Dup cum se poate observa, fiul nu poart numele de familie al tat lui, lucru care se datoreaz faptului c la înscrierea la colegiul catolic din Cluj, rectorul a folosit numele „Baritz” pretextând c exist deja prea mul i elevi numi i „Pop”¹.

De altfel controversele istoriografice privind numele c rturarului ardelean nu se limiteaz la acest eveniment din biografia sa. Astfel, preferin a pentru utilizarea lui „George” vs. „Gheorghe” pentru prenume, respectiv a lui „Bari ” sau a lui „Bari iu” pentru numele de familie s-a manifestat i se manifest în continuare în rândul cercet torilor români². Pe scurt, putem nota c frecven a lui „George” este mai ridicat , aceasta fiind de altfel i forma preferat de c tre cel în cauz , poten ial i datorit faptului c reprezint varianta elevat a popularului „Gheorghe” (pentru detalii, vezi Edroiu 2000, 112-113).

Cât despre numele de familie, confuzia se datoreaz multiplelor forme ale acestuia utilizate de c rturarul ardelean de-a lungul vie ii în coresponden , în publicistic i pe paginile de titlu ale c r ilor publicate. Informa iile disponibile arat c bunicul lui Bari se numea Vasile Pop sau Popovici, tat l s u Ioan Pop sau Pop Bari (iu)³ (Lupa 1921-1922, 401), în timp ce George a purtat numele Popu, apoi Popovici, dup unchiul s u, preot în Blaj, în perioada studiilor de aici (1824-1827) i în cele din urm „Baritz” din 1827. Dup

¹ Dincolo de posibilă încercare de a masca originea etnic româneasc a unora dintre elevi prin schimbarea numelui, observa ia privind frecven a ridicat a numelui de familie „Pop”, cu derivatele sale („Popa”, „Popu”, „Popovici” etc.) este remarcat i un secol mai târziu. Astfel, într-un articol intitulat „ ara lui Pap Jano ”, ap rut în *Cultura cre tin* , 1917, Anul VI, Nr. 16-17, pp. 497-498, autorul, confruntat cu identificarea unui anumit soldat plecat pe front, men ioneaz c „A a [i.e. ara lui Pap Jano] îi ziceau Ardealului mai de mult pentru c acest nume se g sea la a a de mul i oameni din acest ar . Numele i-a fost bine fixat; se vede c va mai r mâne înc mult vreme, c ci oamenilor no tri, care nu au prea multe nume de familie, le place s pun aproape la to i copiii, mai ales la b ie i, câteva nume, care ocur mai des: Nicolae, Todor, Alexandru, Gligor, Gheorghe .a.; pe lâng pomenitul Ioan.”. Autorul comentariului de mai sus recomand astfel preo ilor s -i sf tuiasc pe p rin i s caute i alte nume de sfin i pe care s le dea copiilor lor, mai ales c „ar fi aceasta i un lucru mai cre tinesc, dându-se mai multor sfin i cinstea de a avea clien i i ar fi i un semn de o cultur mai înaintat ”.

² Vezi în acest sens i bibliografia notat la finalul acestui studiu.

³ Ca i lui George Bari , i tat lui s u i s-a atribuit acest nume de familie cu rezonan maghiaro-croat în timpul studiilor f cute la Cluj.

cum arat Nicolae Edroiu (2000, 109-110), forma „Bari” a fost folosit inițial atât de c tre tat l s u, cât i de Bari însu i, dar în preajma anului 1848 cel din urm începe s utilizeze tot mai des forma lung a numelui, i anume „Bari iu”. Cu toate acestea, date fiind inconsecven ele apar inând atât lui Bari însu i, cât i celor care s-au ocupat de via a i activitatea sa, îmi exprim preferin a pentru forma inițial , mai scurt . Aceast alegere se g se te în concordan cu istoriografia mai veche (Bari 1962; Marica et al. 1968; Marica 1969)⁴, de i nici aceasta nu e unitar (Lupa 1906, 1-26⁵; Marica 1977-1980). În plus, chiar i în cazul lucr rilor mai recente, în ciuda faptului c „Bari iu” pare s predomine, totu i nu se utilizeaz doar aceast form ⁶. Putem concluziona deci c ambele forme sunt valide, cu atât mai mult cu cât este evident c ambele se refer la aceea i persoan , neexistând confuzii asupra identit ii celui cu numele „George Bari (iu)”.

Traseul educa ional urmat de George Bari a fost urm torul: coala primar la Trasc u (ast zi Rimetea, jude ul Alba; 1820 i 1824), gimnaziul la Blaj (1824 i 1827), liceul piarist din Cluj (1827-1831) i Seminarul Teologic din Blaj (1832-1835). Studiile efectuate i-au asigurat lui Bari o foarte bun cunoa tere a limbilor latin , maghiar i german , c rora li se vor ad uga franceza i italiana, înv ate la maturitate. Tot studiile au fost cele care i-au permis s fie profesor timp de 10 ani, materiile predate la Blaj (1834-1836) i apoi la Bra ov (1836-1845) fiind: fizic , istorie, latin , economie i contabilitate (Marcus 2012, 42).

Activitatea sa ca profesor l-a convins pe Bari de necesitatea sus inerii prin orice mijloace a înv mântului în limba român , numeroase dintre articolele publicate de el de-a lungul timpului argumentând de ce tiin a de carte, îndeosebi dac era dobândit în limba matern , reprezenta una dintre cele mai valoroase arme în lupta cu tentativele de dezna ionalizare, „C ci adec s nu cread cineva vreodat c românului, precum educa ia moral -religioas i intelectual , a a i o educa ie oare care politic i se va putea da în vreo alt limb decât numai în limba maicii sale, i orice alt încercare spre astfel de scop ar însemna a vrea s reîmpingi pe român în veacul cel întunecos...” (Bari 1943, 41-46). Cultivarea propriei limbi e perceput astfel aproape ca o misiune sfânt , deoarece limba na ional „Este sufletul d t tor de via al na iunii. / A m rgini pe un popor întru folosirea limbii sale este a-i deschide artera pentru ca s moar cu încetul. / O asemenea tiranie spiritual întrece pe orice tiranie trupeasc . / Orice popor devine la ceea ce este numai prin limba sa na ional . / Un num r oarecare de oameni se poate cultiva i în limb str in ; dac îns limba na ional nu e preg tit i cultivat , ei nu- i pot comunica cuno tin ele cu cona ionalii lor...” (B. 1861, 143). Mai mult chiar,

„Cu to ii tiu i pricep cum c rena terea unei na ii pe o cale mai u oar i mai scurt nu este altfel cu puțin decât prin îns i lucrarea i îmbog irea limbii i literaturii sale. La aceste s se dea zbor neîmpiedicat i noi suntem sc pa i de întunecime. Toate alte mijloace sunt nesigure i în el toare. Negre it c o limb str in , o ma ter oricare, r u ne va hr ni” (apud Lupa 1906, 10).

⁴ Vezi i cele 10 volume care cuprind coresponden a c rturarului ardelean, ap rute între 1973 i 2003 i intitulate *George Bari i contemporanii s i*.

⁵ Ioan Lupa utilizeaz ambele forme nu doar în cadrul unor lucr ri diferite, ci uneori chiar i în paginile aceluia i text, un exemplu fiind chiar cel men ionat aici.

⁶ Un exemplu în acest sens este publica ia editat de Academia Român , Filiala Cluj-Napoca, publica ie care în anul 2003 a ap rut cu titlul *Anuarul Institutului de Istorie „George Bari ” din Cluj-Napoca*, atât pentru mai vechea Series Historica, cât i pentru nou-înfiin ata Series Humanistica.

După finalizarea studiilor, Bari efectuează mai multe călătorii în celelalte teritorii locuite de români (de exemplu, în 1836, 1844, 1848-1849; vezi Ionescu 2013, 46-60) reușind astfel să cunoască destul de bine situația acestora și stabilind relații de colaborare care s-au extins pe parcursul mai multor decenii. Concomitent, Bari vizitează și mai multe țări ale Europei de Vest (primele patru astfel de călătorii având loc în 1839, 1845, 1847 și 1852; Boito 1947), lucru care îi facilitează plasarea luptei românilor pentru drepturi naționale într-un context mai larg și îi oferă șansa să compare realitățile transilvănene cu evoluțiile de pe continent. În plus, aceste călătorii îi permit lui Bari să-și îmbogățească propria contribuție în domeniul literar, căci alături de cele două poezii pe care le-a scris, și anume „Înstreina ii” (1835) și „Suspiniul” (1838), poezia a căror valoare este însă redusă (Marica 1978, 124), el recurge la consemnarea și publicarea impresiilor generate de relativ lungile și frecvențele sale deplasări peste hotarele Transilvaniei. Fără a insista prea mult asupra acestei laturi a activității sale, putem menționa doar că însemnările sale de călătorie sunt extrem de valoroase pentru istoricii care încearcă să reconstituie modul în care Principatele Române și unele țări aparținând Europei occidentale erau percepute de către transilvănenii în secolul al XIX-lea. Amintim în acest sens cele patru jurnale aferente călătoriilor sale în Apus din anii 1839, 1845, 1847 și 1852 (Popa 2003, 90-91), respectiv jurnalul din 1858, considerat cel mai valoros din punct de vedere literar de unii cercetători (Marica 1978, 132).

În 1841, Bari se căsătorește cu Maria Velisar Stoian, fiică a unui negustor brașovean (mai multe detalii despre mariajul celor doi în Ionescu 2013, 35). Se poate remarca faptul că, provenind el însuși dintr-o familie mixtă, Bari nu acordă prea mare importanță confesiunii, soția lui fiind ortodoxă. Din căsătoria celor doi se vor naște 7 fete și 2 băieți în perioada 1843-1855, dintre care 3 fete și un băiat au murit în primii ani de viață.

În 1845 Bari renunță definitiv la cariera de profesor, pentru a se dedica exclusiv carierei publicistice, pe care o îmbrățișează încă din 1837, când a făcut posibil apariția *Foii de sâptămână*. Devine astfel profund implicat în lupta națională a românilor din Transilvania, fiind unul dintre cei mai importanți revoluționari de la 1848, vicepreședinte al Marii Adunări Naționale din 3/15 mai de pe Câmpia Libertății de la Blaj. Totuși, acest devotament față de tentativele românilor de a obține drepturi naționale îi va aduce o serie de neplăceri, după înfrângerea revoluției fiind silit să se refugieze inițial în țara Românească și apoi în Bucovina, la Cernăuți (detalii asupra acestei perioade în Ionescu 2013, 224-358). La sfârșitul lui 1849 revine la Brașov ca redactor al *Gazetei de Transilvania* și al *Foii pentru minte, inimă și literatură*, periodice fondate de el în 1838, funcție pe care este silit să o abandoneze în februarie 1850, gazetele reapărând câteva luni mai târziu, în septembrie 1850, sub conducerea lui Iacob Mureșanu, Bari rămânând un simplu colaborator.

Din 1850 și până în 1857 a ocupat funcția de secretar al Gremiului român pentru comerț levantin din Brașov (Bari 1962, 23; Popescu 2003, 71). Presat de probleme financiare, Bari editează între 1852 și 1865 *Calendarul* (sau *Căldăr(i)ul pentru poporul românesc* (detalii despre cuprinsul acestuia în Marica 1969, 138) și devine directorul comercial al nou-înființatei fabrici de hârtie și celuloză de la Zărnești, funcție pe care o va ocupa până în 1872 transformându-se astfel într-un veritabil om de afaceri (Marcus 2012, 42), reușite sale în domeniul economic fiind însă mai modeste decât în cel cultural.

În același deceniu al secolului al XIX-lea, Bari este coautorul unui „Dicționar german-român” (1852-1854, în două volume, alături de G. Munteanu) și al unui „Vocabular român-german” (1857, în colaborare cu G. A. Polizu) (Gherman 1993, 33). Ulterior, preocupările sale în domeniul lexicografiei se vor materializa într-un „Dicționar unguresc-

românească” (1869). Concepțiile sale privind evoluțiile din vocabularul unei limbi și modul în care ar trebui întocmite dicționarele au fost făcute publice de către Bari în cadrul revistelor sale⁷, ele demonstrând un spirit lucid, conștient că acțiunile menite să cultive limba literară ar putea avea ca efect obținerea de drepturi naționale. Dintre acestea din urmă, cel la educația în limba maternă era considerat de către Bari ca fiind unul dintre cele mai importante, dar care era negat înșurător românilor în mod tiranic de către autoritățile maghiare:

„Este minciună politică groasă că românii numai din urmă nu vor să învețe limba maghiară, ci poporul nostru, ca și alte popoare, nu voiește să-și piardă timpul cu învățarea ei din simpla cauză că nu-i simte lipsa și nici că-i va simți-o vreodată ... Orice limbă străină învețe numai dacă și simți trebuința și dacă-i place, iar de silniciodată. Restul este tiranie.” (apud Lupa 1906, 25).

Totuși, dicționarele sale demonstrează faptul că Bari încă nu avea complet încredere în forța limbii române de a se impune în forma uzitată de popor, motiv pentru care încearcă să o ajute prin apelul la limba-mamă, latina. Astfel, deși poziția sa era în general una moderată, prefera să includă în dicționarele sale cuvinte de origine latină sau despre care se presupunea (în mod eronat uneori) că ar avea o descendență latină. În mod similar, atitudinea față de neologisme varia în funcție de tipul acestora, în sensul că neologismele provenind din limbile romanice erau mult mai ușor acceptate (Andea și Andea 2012, 112-113). Totuși,

„Nu este rușine, nici semn de străică a patriei o sumă oarecare de cuvinte străine, care de mai multe veacuri s-au prefăcut în carnea și sângele nostru, a încălțatelele și fac parte esențială din materialul limbii.” (Bari și Munteanu 1853, IV).

În 1861 îl regăsim pe Bari printre fondatorii Asociației Transilvane pentru Literatură Română și Cultura Poporului Român (ASTRA), fiind secretarul acesteia în perioada 1861-1888 și apoi președintele ei (1888-1893). Activitatea sa culturală se va îmbina înșurător în continuare cu cea politică, după cum o demonstrează poziția de deputat regalist în cadrul Dietei de la Sibiu din 1863-1864 și de membru într-o serie de comisii ale Parlamentului din Viena (Marcus 2012, 34-37; Mureșan 2012, 67-91), pe de o parte, respectiv statutul său de membru fondator al Societății Academice Române (titulatură purtată de la înființarea instituției în 1866 și până în 1877 când își schimbă numele în Academia Română), pe care o va conduce ca președinte în ultimele luni de viață, pe de altă parte.

În 1868 preia conducerea redacțională a organului ASTREI, *Transilvania*, în cadrul căreia publică lucrări din diferite domenii în decursul celor două decenii în care s-a ocupat de această revistă. O analiză sumară a textelor lui Bari din *Transilvania* sugerează că preocupările de ordin lingvistic și filologic, mai pregnante la începutul carierei sale de publicist, au lăsat loc spre sfârșitul vieții sale istoriei (Isac 2012, 124). Merit astfel menționat că Bari a devenit familiarizat cu istoria antică încă din timpul studiilor făcute la Blaj și Cluj (Telea 2013, 60), acestea asigurându-i cunoștințele la un nivel înalt al limbii latine. Prin urmare, Bari a fost în măsură să utilizeze o serie de argumente pentru a demonstra originea latină a limbii și poporului român, lucru pe care îl face din ce în ce mai hotărât de-a lungul timpului, culminând cu cele trei volume din *Principalele alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă* (1889-1891). Astfel, alături de publicistică, istoria

⁷ Vezi o serie de articole publicate în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*. Dintre acestea, „Puină aieptări pentru latinizarea limbii noastre”, XVII, 1854, Nr. 44, pp. 233-234, „Către filologii noștri. Despre un dicționar etimologic”, XXI, 1858, Nr. 12, pp. 52-54, Nr. 14, pp. 61-63, respectiv „Întrebările unui neofilolog către domniile filologilor din legea nouă”, XXVI, 1863, Nr. 4, pp. 25-27, Nr. 5, pp. 35-37, Nr. 6, pp. 41-44, Nr. 7, pp. 49-52 au fost tratate pe larg în Andea și Andea 2012, 104-123.

este domeniul în care geniul lui Bari s-a manifestat în mod plinar, numărul și varietatea studiilor sale transformându-l în cel mai important istoric transilvănean din a doua jumătate a secolului al XIX-lea (Marica 1980, 5).

Pe plan politic, Bari a contribuit substanțial la înființarea Partidului Național Român (PNR) din Transilvania în 1869 (Ionescu 2013, 16-17), a fost membru al Comitetului Central începând cu 1881 (Popescu-Râmniceanu 1919, 8), ajungând ulterior președintele acestuia în perioada 1884-1888 (Mureșan 2012, 75)⁸, după renunțarea la pasivism. Preocupările sale din domeniul economic revin în prim plan după 1871, Bari fiind unul dintre membrii comitetului de conducere, respectiv consilierul președintelui bencii „Albina” din Sibiu (Frâncu 1993, 29; Marcus 2012, 42; Mureșan 2012, 75). Dar, din nou, preocupările economice nu le exclude pe cele politice, iar Bari redactează în 1881 un *Memorial* (Bari 1962, 39) prin care dorea să informeze opinia publică europeană asupra doleanțelor naționale ale ardelenilor.

Mutarea reședinței de la Brașov la Sibiu în 1877 și întemeierea *Observatorului* la o vârstă destul de înaintată i-a luat prin surprindere pe mulți dintre cunoscuții lui Bari. Totuși, această decizie a fost motivată de faptul că Sibiul devenise ceea ce reprezentase Brașovul în următoarele patru decenii: un foarte important centru cultural, economic și chiar politic al Transilvaniei⁹. De fapt, dorința lui Bari de a avea propriul său periodic în ciuda faptului că împlinise 65 de ani, nu ar trebui să ne surprindă fiindcă i-a dedicat cea mai mare parte a vieții educării românilor din Transilvania prin presă. Astfel, *Observatorul* (1878-1885) a reprezentat doar ultimul periodic întemeiat sau avându-l drept colaborator pe Bari dintr-o serie care a inclus următoarele titluri: *Foaie de șept mâni* (1837) (contextul apariției celor două numere ale periodicului în Lupa 1906, 5-7), *Foaie literară* (1838), continuat cu *Foaie pentru minte, inimă și literatură* (1838-1865) (informații detaliate despre acest periodic în Marica 1969), *Gazeta de Transilvania* (1838-1946¹⁰), *Calendarul pentru poporul românesc* (1852-1865) și *Transilvania* (1868-1889¹¹). În plus, pe lângă titlurile deja menționate, Bari a colaborat și cu alte periodice din spațiul locuit de români, cum ar fi *Bucovina* al fraților Hurmuzaki sau *Românul* lui C. A. Rosetti (Frâncu 1993, 27). Contribuțiile sale publicistice au făcut ca lui Bari să i se întenteze trei procese de presă, în 1878, 1879 și 1884, fiind achitat însă de fiecare dată (Bari 1962, 38).

După cum au demonstrat-o paginile anterioare, activitatea lui Bari a fost prodigioasă, numărul și varietatea domeniilor în care a fost implicat fiind aproape copleșitoare. Totuși, mai trebuie menționat un alt domeniu în care Bari a excelat, și anume prestarea unei comunicări strânse între românii de pretutindeni, lucru pe care l-a realizat printr-o extrem de

⁸ Cf. Bari 1962, 39 unde se notează că Bari ar fi fost președintele PNR din Transilvania, respectiv al comisiei electorale centrale în perioada 1887-1890.

⁹ Balogh și Lumperdean 2012, 155 consideră că în anii '50 ai secolului al XIX-lea, Sibiul juca rolul de capital politico-administrativ al Transilvaniei (aici se aflau reședința guvernatorului, sediul administrației financiare și principalele pârghii juridice), în timp ce Brașovul se impunea din punct de vedere economic, aici fiind localizată Camera de Comerț și Industrie. Dar, prin înființarea bencii „Albina” la Sibiu, preponderența economică a Brașovului nu mai este atât de clară. În plus, în 1877 Sibiul găzduia deja și sediul ASTRA, respectiv redacția *Telegrafului român*, ceea ce îi conferea și statutul de important centru cultural al Transilvaniei. Pentru detalii, vezi Bari 1962, 34. Mai multe considerații privind rolul ocupat de Brașov în rândul altor mari centre transilvănești în secolul al XIX-lea în Marica 1969, 8-9.

¹⁰ Bari s-a ocupat de acest periodic de la înființarea lui până la 1850, când a fost silit să se retragă de la conducerea gazetei, lăsând-o în seama lui Iacob Mureșan. Ulterior acestei date, Bari rămâne un simplu colaborator până în 1876, când îl înlocuiește de facto pe Iacob Mureșan, grav bolnav, timp de doi ani. Anul 1946 este anul în care această gazetă, cea mai importantă ctorie a lui Bari, și-a încetat apariția.

¹¹ Acesta din urmă este anul în care George Bari renunță la a se mai ocupa de revistă. *Transilvania* va continua însă să apară până în 1947.

vast corespondențar, purtat de-a lungul mai multor decenii atât cu o seamă dintre intelectualii de marcă din Transilvania și de peste Carpați, cât și cu numeroși cititori ai periodicelor pe care le-a editat. Se pare că Bari punea mare preț pe comunicarea în scris, răsputzând inclusiv la scrisori mai puțin importante, indiferent de volumul de muncă pe care îl desfășura în perioada respectivă (Chindri 2003, 103). Dincolo de numărul absolut impresionant de scrisori redactate de Bari, și anume peste 10.000 (Ionescu 2013, 85), trebuie remarcat și faptul că multe dintre acestea abordează teme de interes național (despre importanța corespondenței lui Bari în ansamblul acțiunilor politice românești în Ionescu 2013, 30-31).

George Bari a murit la 2 mai 1893, la 81 de ani, la Sibiu, lăsând în urmă o imens mormonă în plan cultural, politic și economic. Astfel, deși numele lui se leagă îndeosebi de ziaristica din Transilvania, lui cuvenindu-i-se și nici un fel de dubiu titlul de fondator al presei românești din această provincie, nu trebuie pierdut din vedere faptul că Bari a avut și multe alte merite în plan cultural, fiind autor de dicționare și relații de cultură, istoric, folclorist, etnograf, având largi preocupări filologice și fiind membru al celor mai prestigioase instituții culturale românești ale epocii: ASTRA și Societatea Academică Română (ulterior Academia Română). Pe lângă toate cele menționate, mai putem aminti faptul că George Bari s-a aflat printre cei mai activi promotori ai teatrului românesc în Transilvania (Marcus 2012, 41), respectiv că a adus numeroase beneficii compatrioților și prin implicarea sa în politică și prin activitățile de natură economică pe care le-a desfășurat.

Contribuții în domeniile lingvistic și filologic

Pentru cărturarii transilvăneni ai secolului al XIX-lea era evident că atât istoria, cât și filologia aduceau dovezi clare ale legăturilor strânse dintre români și cultura latină, legături care au fost cultivate de-a lungul timpului și prin unirea unei părți a clerului ortodox din Transilvania cu biserica Romei (Herban 1993, 15-16; despre rolul limbii latine în cadrul Bisericii Catolice în secolele XVIII-XIX în Leonhardt 2013, 247). Cu toate acestea, nu confesiunea greco-catolică a cărei reprezentant era, ci limba romanică și originea latină a românilor erau considerate de către Bari ca având potențialul de a-i înnobila, în mod simbolic, pe români și de a juca rolul de argumente valide în tentativele de a obține drepturi naționale¹². Prin urmare, accentul cade mai degrabă asupra limbii și nu asupra confesiunii, cea dintâi fiind esențială în exercitarea celei din urmă:

„cel mai puternic zid apărător al naționalității românilor este biserica, este religia lor orientală, pe care ei numai prin ajutorul limbii lor naționale învață a o cunoaște” (Bari 1841, 353-358).

În conformitate cu concepțiile perioadei și continuând linia trasată de coala Ardeleană, Bari era convins că dezvoltarea propriei limbi reprezintă unica garanție a unui destin fericit pentru un popor. Astfel, eforturile pentru cultivarea limbii române se împletesc cu dezideratele politice ale reprezentanților generației pașoptiste din Transilvania. În acest context, latinitatea era considerată totodată ca fiind și unul dintre argumentele de bază în favoarea ideii unirii tuturor românilor într-un singur stat (Firczak 1993, 9):

„Unirea și unimea națională sunt bunuri mari, importante și însușite, care nu cer mai mult decât voință tare de a fi și a rămâne un singur popor: domnitorul, aristocratul, preotul, ostașul, plugarul, meseriașul, bărbatul, femeia, bătrânul, junele, pruncul, toți naționali, toți frații vorbitori ai unei limbi pstrăte de străbuni și veacuri, toți fiii ai unui popor p zitor de

¹² Această idee era împărțită de către toți exponenții generației pașoptiste, ea reprezentând motivul pentru care afirmarea latinismului și tendințele etimologizante au persistat pentru atâtă vreme în Transilvania. Vezi Marica et al. 1968, 322-323.

legile morale, înflăcărat de libertatea patriei, iubitor al semenului său, suferitor al străinului până unde suferă independența națională.” ([Bari] 1844, 399-400).

În acest sens, Bari (1841, 353-358) afirmă fără echivoc că „în românește predomină te elementul, cum am zice, romanic, patimile și aplecările ei sunt omogene cu cele ale locuitorilor cilduroasei Italiei și chiar clima aceasta mai stâmpărată, pe alocurea și mai rece, a Daciei prea puțin au modificat natura românului...”. În plus, este evident pentru oricine că „limba românească, atât în privința structurii dintr-unu cât și în privința din partea materialului său, se deosebește de cele slavonești...”, iar unitatea limbii asigură „strânsa comunicație națională și religioasă ce domnește și va domni între românii transilvăni și între partea nașiei ce trăiește și stăpânește în pământul moldavo-românesc, un puternic magnet, care românii de dincoace de muni, până când se vor afla moldavo-românii măcar numai în rangul lor politicesc de astăzi, pe vremea înainte le cheamă te pentru naționalitate”.

După cum se poate vedea și din exemplele anterioare și precum a demonstrat-o încă de la începutul carierei sale ca publicist, pentru Bari dezvoltarea limbii române echivala cu dezvoltarea culturii și spiritului național (Telea 2013, 143), căci „vârsta vieții nașionale a românilor” în preajma anului 1842 era dată de faptul că „începură cunoașterea cum și ei au o limbă, și încă o limbă dulce, plăcută și cu mult mai ușor de a se înbogași și cultiva decât oricare alta de rangul și starea ei; o literatură, deși pruncă, dar pornită pe cărare sigură a perfecției” (Bari 1841, 353-358). Privind lucrurile din acest punct de vedere, apelurile repetate pentru publicarea de lucrări de orice natură în limba maternă¹³, pentru traducerea de opere literare străine, pentru susținerea învățământului în limba română¹⁴ și pentru promovarea lecturii în limba română ca mijloc de emancipare națională¹⁵ devin ușor explicabile. Iar marele cărturar face și o serie de observații în acest sens, de exemplu în domeniul traductologiei, în care avea și el experiență: „,tiut este că traducerea din limbile neolatine analitice în limba noastră, tot analitică, se face neasemuit mai ușor și mai bine decât din oricare altă limbă. Având însă cineva dinaintea sa traducerea din franceză, se va vedea că traducă tot așă neted, de ex., din limba germană” (B. 1874, 9-11). Prin urmare, traducerile bune în limba română a unor opere clasice ar contribui în mod semnificativ la dezvoltarea limbii literare, alături de culegerea termenilor și includerea lor în dicționare, respectiv de stabilirea unor reguli ortografice și gramaticale clare (Marica 1978, 105).

Pe lângă aceste chestiuni de ordin mai degrabă teoretic, mare parte din eforturile lui Bari au fost canalizate într-un mod ceva mai practic, și anume înspre obținerea statutului de limbă oficială pentru limba română, ceea ce ar fi însemnat utilizarea limbii române în învățământ, biserică, administrație, justiție și armată și, implicit, drepturi politice și nașionale pentru conașionali săi. Marele cărturar ardelean vedea această schimbare a statutului limbii române ca fiind nu doar necesară, ci și naturală: „Grea este lupta între maghiari și sășii din pricina limbii; șoșo mai îngrozimă și noi? Nu, noi nu ne amestecăm la aceea, dar suntem datori omenimii și caracterului nostru a pretinde următoarele: 1) În toate școalele elementare și reale, limba institușiei să fie cea română, căci tinerimii șii mășră timp destul pentru învășarea altor limbi, iar cunoștinșele primare și reale (catehis[m], istorie, geografie, istorie naturală, aritmetică) în anii dinșai să le aibă în limba proprie, și aceasta atât pentru economia

¹³ Bari șera de pșere că scrierea și publicarea de opere beletristice în limba română ar oferi modele atât pentru cum trebuie scris, cât și pentru cum nu trebuie scris; vezi Ionescu 2013, 86.

¹⁴ În acest sens, Bari a avut o contribuție majoră în ceea ce privește înșfiinșarea și funcționarea școlii medii de fete din Sibiu. O menșione asupra acestui fapt în Marica 1978, 89.

¹⁵ Această idee se regșese te în varii forme în articole publicate în *Gazeta de Transilvania*; vezi Marica et al. 1968, 182.

timpului cât i a cheltuielilor [...]. 2) Limba bisericilor române s r mân în veci cea româneasc . [...] 3) Toate m surile administrative i poruncile s se publice i române te ca simpl traduc ie, pentru ca acele s poat veni la cuno tin a poporului întreg care e dator a le observa; spre acest scop s se deschid i un buletin în limba român , c ci numai a a se va putea feri ascunderea atâtor m suri i porunci folositoare câte ies de la guvern. – Aceste drepturi privitoare la limba lor i curg toare nemijlocit din dreptul naturii voiesc românii a i le cere la toat întâmplarea, ori se va uni vreodat ori nu Transilvania cu Ungaria.” (Bari 1846, 322-323). Cât despre utilizarea limbii române în domeniul militar, atitudinea lui Bari este i de această dat clar : „Avem limb minunat pentru înv turile teologice în toate ramurile, pân i în ramura sau specialitatea anatemelor; da i s ne form m i limba militar pentru toate ramurile artei militare, nu-mi pas pân la cea din urm specialitate, a înjur turilor, ca cele nem e ti..., c ci i acestea sunt tot numai ni te formule de anatem , numai nu c lug reasc .”, această dezvoltare a vocabularului militar fiind necesar mai ales pentru c „nou românilor ne mai lipsesc înc multe pân la exerci iul perfect în arme i pân la câ tigarea tiin elor militare” (Bari 1874, 9-11).

Trebuie men ionat c dat fiind activitatea sa de publicist, George Bari nu putea evita situa iile în care era nevoie s - i expun opiniile asupra chestiunilor privind limba, de i nu era specializat nici în filologie i nici în lingvistic (Gherman 1993, 31). În plus, Bari nu doar c nu putea eluda cu totul aceste situa ii, ci chiar f cea tot posibilul s încerce s - i educe compatrio ii i, din fericire, în ciuda faptului c nu era un specialist, parcurgerea textelor scrise de el pe teme legate de limb , fie în cadrul coresponden ei private, fie publicate în periodicele de care s-a ocupat de-a lungul timpului, denot faptul c era extrem de bine conectat la dezbaterile perioadei. Fiind atât de bine informat, Bari a fost capabil s - i formeze p reri trainice i care s-au dovedit valide prin prisma evolu iilor lingvistice ulterioare. Cu toate acestea, Bari nu a fost imun în ceea ce prive te comiterea unor erori de judecat lingvistic , dup cum o demonstreaz unele dintre cuvintele pe care le putem întâlni în textele sale (urm toarele exemple au fost preluate din Boito 1947, 32-35). Astfel, Bari prefer uneori s utilizeze „mur” pentru „zid” i „aratru” pentru „plug”, românizeaz cuvinte de origine latin prin ad ugarea sufixului „ciune” (ca în „observ ciune”, „recom nd ciune”, „comunic iune”), utilizeaz termina ia „ver” pentru a ob ine cuvinte ast zi insolite: „veneraver”, „favoraver”, „admiraver”, prefer grupul lexical „ct” lui „pt”: „obiepte”, „produpte”, „aptivitate”, „arhiteptur ”, recurge la deriv ri atipice („în râurîn ” pentru „în râurire”, „c ut tur ” pentru „privire”, „p timos”, „calicos”), dar i la cuvinte compuse destul de utilizate în epoc , dar care acum provoac zâmbete: „triluniu” pentru „trimestru”, „a întrecurma” pentru „a întrerupe”, „m reaf lu” pentru „m aflu din nou” sau la diminutive mai pu in inspirate: „clopo ele” pentru „clopo ei” i „eru e” pentru „ ri oare”. Dat fiind lipsa unor norme ortografice precise, se întâlne te la Bari i redactarea unor cuvinte prin dublarea consoanelor: „attinse”, „all tur”, „attribue”, „allipesc”.

Dincolo de aceste minore gre eli lingvistice, comise într-o perioad în care vocabularul i ortografia înc nu erau clar stabilite, importan a lui Bari în domeniul filologic se leag îndeosebi de faptul c era un partizan înfocat al unific rii limbii literare române ti prin renun area la latinismul exagerat (Gherman 1993, 31-32), din ce în ce mai pregnant dup 1846 (Marica et al. 1968, 137), ai c rui exponen i principali erau Timotei Cipariu i Simion B rnu iu (detalii despre concep iile acestora în Marica 1969, 11-12) i care stipula „o veritabil întoarcere for at la origini” (Telea 2013, 100). Din acest punct de vedere, Bari nu era de acord nici cu tentativele de eliminare a cuvintelor nelatine din

limb¹⁶ i nici cu adoptarea unor neologisme latine¹⁷, mai ales în situația în care existau deja în limba română termeni care se pot exprima respectivele noțiuni. Pe de altă parte, Bari se opunea și celor care doreau să modernizeze prea tare limba prin adoptarea de termeni din alte limbi (mai ales din franceză¹⁸), conducând în acest fel la crearea unei limbi literare mult diferite de cea utilizată de oamenii de rând și reprezentând aproape o „limbă artificială”, un „jargon” (Gherman 1993, 32). Această atitudine moderată este bine reprezentată de modul în care Bari a înțeles și i întocmește dicționarele, în sensul că, deși a acordat prioritate termenilor proveniți din limba latină, nu i-a exclus nici pe cei cu altă origine, ba chiar a căutat să ofere un număr cât mai ridicat de sinonime pentru cuvintele incluse în dicționare, recurgând pentru aceasta chiar și la provincialisme provenind din întregul spațiu locuit de români, nu doar din Transilvania (Andea și Andea 2012, 114). Acest interes susținut pentru utilizarea unei limbi care să fie în eleas de cât mai mulți vorbitori¹⁹ transformă practic opera lui Bari într-un act politic (Telea 2013, 104-105).

Modul în care privea Bari chestiunea vocabularului limbii române este exprimat în fr echivoc într-un articol redacțional din *Foaie pentru minte, inimă și literatură* :

„Eu am spus din capul locului la tot publicul nostru cum că prietenul slavonismelor nu sunt, însă nici vrjma exaltat nu le pot fi; aceasta ar fi după mea convingere rezultatul unei ure mai mult naționale, care eu niciodată n-am cunoscut-o: caste ca cele din Egipt m smintesc, pe nații le cinstesc... Datoria foilor periodice cea de competență și sfântă este a lăsa ideile în sfera care și-au ales-o; spre a-și ajunge scopul, ele, și anumite gazetele politice, trebuie să se scrie într-o limbă ce să fie în eleas de cea mai mare parte a publicului cititor, prin urmare nu încercat, și curajul limbii să stea înaintea ochilor numai ca scop secundar, până unde se poate aceea suferi cu cultura atât lingvistic cât și intelectual a publicului peste tot...” (Redactorul 1841, 154-155).

Opiniile filologice ale marelui critic au fost exprimate în repetate rânduri și în paginile revistei *Transilvania*, organul ASTREI, de atunci editarea sa a ocupat începând cu anul 1868. Dincolo de articolele de factură istorică, culturală, științifică, socială, bibliografică sau chiar beletristică pe care era nevoit să le scrie din cauza lipsei colaboratorilor, George Bari se ocupă și de o serie de probleme legate de limbă. Printre acestea din urmă, lexicologia ocupă un loc de frunte, Bari pledând consecvent în favoarea unei terminologii unitare pentru întreg spațiul românesc (Frîl 1993, 27-28; Marica 1969, 71). În acest context, publicarea de texte aparținând unor critici moldoveni și munteni era menită să servească drept model de bune practici pentru intelectualii ardeleni (Bari 1962, 31-32), deseori prea fideli latinismului exagerat și altor concepții care s-au dovedit ulterior a fi contrare evoluției naturale a limbii.

Dat fiind că Societatea Academică Română s-a preocupat în mod deosebit de chestiuni de ordin lingvistic și filologic încă de la înființarea sa, tonul moderat al lui Bari a

¹⁶ Vezi opiniile exprimate ca redactor al celor două foile broșate, *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, respectiv *Gazeta de Transilvania*, sumarizate în Marica 1969, 20.

¹⁷ Această opțiune era motivată prin argumente de ordin lingvistic, fiindcă Bari să ajungă, asemenea unora dintre contemporanii săi, să afirme că adoptarea unor termeni latini ar putea avea drept efect secundar catolicizarea; vezi Gherman 1993, 32.

¹⁸ Cu toate acestea, și Bari însuși a folosit termeni din limba franceză încă destul de puțini în epocă, dar care au fost incluși în cele din urmă în vocabularul curent, după cum arată Telea 2013, 33. Alte neologisme utilizate ca atare de către Bari nu s-au validat în acest mod: „depart” (plecare), „blesure” (răni), „tintur” (culoare); vezi Boito 1947, 34.

¹⁹ Dovada acestui deziderat sunt și manifestele redacționale apărute în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, respectiv în *Gazeta de Transilvania* în 1838, manifeste în care necesitatea ca textele trimise spre publicare să fie redactate într-o limbă care să poată fi în eleas de cât mai mulți cititori este stipulată în mod repetat; mai multe detalii în Marica 1969, 18-20.

fost apreciat de mai mulți membri ai acesteia. Astfel, în dezbaterile din jurul elaborării gramaticii limbii române, a unui dicționar etimologic și al tipului de grafie care ar trebui adoptat (cu litere latine sau cu chirilice), dezbateri uneori destul de aprinse (vezi Marica 1978, 93-104), Bari s-a dovedit a avea o poziție împărțită între colegii și din Transilvania și intelectualii din Principatele Unite. După un deceniu de activitate a Societății Academice, Bari oferă o clasificare a curentelor care s-au înfruntat în timpul realizării dicționarului, și anume tendința latinist radical reprezentată de A. T. Laurian, cea fonetic radicală a colii lui Titu Maiorescu, cea istorică urmând linia de argumentație a lui Timotei Cipariu și cea istorică stabilită de B. P. Haudeu, primele două fiind complet ireconciliabile (Marica 1978, 102).

Calea de mijloc adoptată de Bari în ceea ce privește vocabularul a mers mână în mână cu opțiunile sale privind ortografia. Deși era mai degrabă susținător al etimologiei latine, totuși nu a negat scrierea pe aceste baze, ci a recurs la aplicarea cu măsură a principiilor ortografiei fonetice (Andea și Andea 2012, 117), nedevenind însă un susținător fervent al acesteia. Moderată să se datora, printre altele, și faptului că niște reguli ortografice clare erau greu de stabilit atâtă vreme cât nici vocabularul limbii nu era cunoscut pe deplin. Bari propune astfel, fiind de acord cu Timotei Cipariu asupra acestui punct, că este nevoie ca întâi să se facă o trecere în revistă a tuturor cuvintelor din limba română, iar abia apoi, pe baza acestui inventar, să se stabilească modul corect în care acestea să fie scrise (Marica 1969, 20).

Astfel, deși concepțiile sale erau destul de moderne, Bari nu cedează tentației de a renunța la alfabetul chirilic înainte ca cititorii să și se fi obișnuit cu cel latin. Programul redacțional publicat în primele numere ale *Foii pentru minte, inimă și literatură* sub forma unor răspunsuri la nouă scrisori prezentate ca și când ar fi fost trimise de cititori ai periodicului ilustrează această opțiune, ca și doamnei boierese care, în scrisoarea cu numărul trei, solicită litere latine deoarece acestea „ar sta mai bine pe toaleta noastră” (apud Lupa 1906, 11, nota 1), fără însă să se recurgă la o latinizare inutilă limbii, și se răspunde că este nevoie de răbdare pentru că și ceilalți cititori să se obișnuiască cu această nouă înfrățire a cuvintelor. În plus, ortografia cu litere latine nu era încă bine pusă la punct (Marica 1969, 18-21, 26).

Preferința pentru grafia cu litere latine, dar și necesitatea ca trecerea la acestea să se facă treptat este exprimat în mod repetat și în paginile *Calendarului pentru poporul românesc*. Pentru a-și familiariza cititorii cu modificările pe care dorea să le introducă, Bari recurge chiar și la publicarea experimentală a unor texte în acest mod (Marica 1978, 54).

În fapt, câtă vreme scrierea cu slove era generalizată, inclusiv în spațiul extracarpatic, o astfel de problemă era una mai degrabă teoretică, dezbătută de specialiști, și nu una de interes practic, chiar dacă, din punctul de vedere al lui Bari, prin utilizarea chirilicelor limba română era „îmbrăcată într-o înșelăciune ca într-o mască” (apud Ionescu 2013, 87). Însă, după introducerea alfabetului latin în Principate printr-un decret promulgat în 1862 de către Alexandru Ioan Cuza (Gherman 1993, 32), lucrurile se schimbă într-o oarecare măsură, dar, din fericire, nu brusc. George Bari demonstrează astfel moderată și în această situație, chiar dacă susține în favoarea necesității adoptării alfabetului latin. Soluția utilizată de el pentru destul de multă vreme a fost un alfabet de tranziție, evoluția în utilizarea literelor în defavoarea slovelor fiind ușor vizibilă în propriile publicații, ca și dicționarele germane au fost publicate cu acest alfabet de tranziție, în timp ce dicționarul maghiar-român este scris cu litere latine (Andea și Andea 2012, 117). În mod similar, încă de la început numele *Foii pentru minte, inimă și literatură* și titlurile unor articole sunt scrise cu litere latine, chiar dacă articolele erau încă publicate cu chirilice, iar din 1840 pentru *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, respectiv din 1844 pentru *Gazeta de Transilvania* Bari utilizează alfabetul de tranziție (Marica et al. 1968, 190).

Începând cu 1852 pentru *Gazeta de Transilvania* și 1853 pentru *Foaie pentru minte, inimă și literatură* unele articole sunt publicate în întregime utilizându-se alfabetul latin, care însă va fi folosit în mod exclusiv abia din 1861 (Marica 1969, 71).

Dincolo de preferințele personale, în ceea ce privește trecerea de la utilizarea chirilicelor la literele latine în tipărirea cărților și periodicelor Bari trebuia să țină cont și de alți factori, precum constrângerile tipografice: disponibilitatea literelor, costurile asociate utilizării unui tip sau altuia de litere, pregătirea tipografilor etc. În plus, preferințele cititorilor nu puteau fi ignorate fără a risca un eșec editorial. Un exemplu ne este oferit de *Calendarul pentru poporul românesc* care suferă de pe urma unui interes tot mai scăzut din partea publicului după ce literele latine încep să fie preponderente în paginile sale. După cum arată Marica (1978, 41-42), această publicație era citită de categorii largi ale populației, dintre care multe nu erau dispuse la eforturile suplimentare cauzate de redactarea sa cu litere latine²⁰. Lucrurile erau astfel mult diferite de situația celorlalte două periodice menționate, al căror public, mai cult, nu doar că s-a obișnuit repede cu noua grafie, ci chiar a susținut-o și a solicitat-o (Lupaș 1906, 18-19).

Concluzii

Personalitatea lui George Bari se evidențiază în rândul cărturarilor români ai secolului al XIX-lea din mai multe puncte de vedere. În primul rând, durata și amplitudinea activității sale culturale îl transformă într-unul din cei mai longevivi și mai importanți apărători ai drepturilor naționale românești. În al doilea rând, abordarea chestiunii naționale în mai multe moduri, prin integrarea acțiunilor politice cu propuneri și măsuri sociale în domeniul educației, cu contribuții valoroase în domeniul studierii limbii și istoriei poporului român și cu tentative concrete de emancipare economică, îl singularizează pe Bari într-un mod greu de egalat. În al treilea rând, Bari ocupă un loc foarte important în ideologia, teoria, critica și istoria literară (Marica 1978, 145), atât prin prisma ideilor exprimate, cât și prin impactul pe care l-a avut asupra contemporanilor săi. Mai mult chiar, datorită activității sale ca folclorist și interesului pentru editarea de texte vechi, Bari a susținut întotdeauna utilizarea și consolidarea unei limbi literare cât mai apropiate de cea vorbită de oamenii de rând, lucru care a contribuit în mod substanțial la crearea sentimentului de unitate națională. Interesul pentru cultura populară a fost astfel unul dintre elementele care au avut drept rezultat depășirea rigidității latinismului (Marica 1977, 5) și adoptarea, în cele din urmă, a unei ortografii fonetice. În al patrulea rând, prin activitatea publicistică desfășurată și prin contactele personale stabilite de-a lungul timpului cu intelectuali români de pe ambele versante ale Carpaților, Bari a fost unul dintre cei mai însemnați catalizatori ai conștiinței culturale românești în toate provinciile locuite de români. În al cincilea și ultimul rând, se poate ușor constata că importanța reală a lui Bari ca publicist și om de acțiune a rezidat în capacitatea lui de a mobiliza la acțiune un număr ridicat de persoane în urmărirea scopurilor naționale, el însuși depunând eforturi de a rămâne un teoretician și implicându-se în mod activ în punerea în practică a celor profesate.

Dacă ne referim strict la realizările sale culturale, putem afirma fără nici o umbră de îndoială că Bari și-a focalizat întotdeauna eforturile în direcția educării și instruirii publicului român (Telea 2013, 133). Astfel, publicistica, corespondența, textele istorice, precum și producțiile literare și științifice redactate timp de peste cinci decenii de activitate ni-l înfățișează drept un pedagog național mereu atent la nevoile de învățare ale elevului său:

²⁰ Marica merge chiar mai departe în argumentația sa, arătând că până și în 1911 cel mai vechi calendar românesc din Transilvania era tipărit tot cu chirilice.

poporul român. În plus, George Bari pare extrem de conștient de faptul că progresele culturale erau posibile doar într-un cadru politic adecvat și că ele trebuiau completate de realizări pe plan social și economic.

Conform lui Bari, toate acestea puteau fi realizate pornind de la cultivarea limbii române într-o formă unitară pentru întreg spațiul locuit de români, utilizându-se un vocabular comun cu cel al oamenilor de rând și redactând cuvintele în mod fonetic cu litere latine. Întreaga sa activitate, pornind de la articolele de presă, relaterile de călătorie și corespondența sa, continuând cu opera de lexicograf și traducător și culminând cu textele din domeniul istoriei reflectă aceste principii diriguitoare care pot fi considerate ca reprezentând cea mai valoroasă moștenire lăsată posterității de către George Bari din punct de vedere filologic.

Bibliografie

Articole de presă și alte surse:

- [Bari, G.] 1844. „Naționalitate”, în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, VII, Nr. 51, p. 399-400.
- Bari, G. 1861. „Axioame și probleme politice cu privire la nașterea românilor din rile austriace”, în *Gazeta Transilvaniei*, XXIV, Nr. 33, p. 143.
- Bari, G. 1874. „Exercițiul în arme. Limba militară”, în *Transilvania*, VII, Nr. 1, p. 9-11.
- Bari, G. 1841. „Românii și panslavismul”, în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, IV, Nr. 45, p. 353-358.
- Bari, G. 1843. „Ce este panslavismul?”, în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, VI, Nr. 6, p. 41-46.
- Bari, G. 1846. „O scurtă descriere a «cauza română»”, în *Gazeta de Transilvania*, IX, Nr. 81, p. 322-323.
- Bari, G., Munteanu, G. 1853. „Prefață” la *Dicționar german-român*, Brașov, Vol. I.
- Redactorul. 1841. „Răspunsuri cu care eram dator de mai multă vreme”, în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, IV, Nr. 20, p. 154-155.
- s.n. 1917. „Căminul lui Papiano”, în *Cultura creștină*, Anul VI, Nr. 16-17, p. 497-498.

Literatură secundară :

- Andea, Avram, Andea, Susana. 2012. „George Bari (1812-1893) lexicograf”, în Nicolae Edroiu, Dumitru Suci (ed.), *Bicentener George Bari (1812-2012)*, Lucrările Simpozionului Internațional de la Cluj-Napoca din 24 mai 2012. Cluj-Napoca: Mega, p. 104-123.
- Balogh, Iosif Marin, Lumperdean, Ioan. 2012. „Chestiunea călătoriei ferate transilvane în deceniile 6-7 ale secolului 19 în viziunea lui George Bari (1812-1893)”, în Nicolae Edroiu, Dumitru Suci (ed.), *Bicentener George Bari (1812-2012)*, Lucrările Simpozionului Internațional de la Cluj-Napoca din 24 mai 2012. Cluj-Napoca: Mega, p. 153-165.
- Bari, George. 1962. *Scrieri social-politice*, Studiu și antologie de Victor Cherestiu, Camil Mureșan, George Em. Marica. București: Editura Politică.
- Boito, Olimpiu. 1947. *Întâia călătorie în Apus ale lui George Bari (1812-1893)*. Sighișoara: Tiparul „Miron Neagu”.
- Chindri, Ioan. 2003. „Epistolierul George Bari”, în *Anuarul Institutului de Istorie „George Bari” din Cluj-Napoca*, Series Historica, XLII, p. 101-120.
- Edroiu, Nicolae. 2000. *Studii de genealogie*, Vol. I, Cluj-Napoca: s.n.
- Firczak, Gheorghe. 1993. „Origini și obiective în concepția istorică a lui George Bari”, în *Acta Muzei Devensis. Historia magistra vitae. In memoriam George Bari (1812-1893)*, p. 9-11.
- Furcă, Ion. 1993. „Din activitatea lui George Bari între 1867-1893”, în *Acta Muzei Devensis. Historia magistra vitae. In memoriam George Bari (1812-1893)*, p. 27-30.
- Gherman, Mihai. 1993. „George Bari – Preocupările de limbă”, în *Acta Muzei Devensis. Historia magistra vitae. In memoriam George Bari (1812-1893)*, p. 31-33.

- Herban, Adela. 1993. „De la unirea cu Biserica Romei la formarea conștiinței naționale în «Principalele alese din istoria Transilvaniei. Pre două sute de ani din urmă», a lui George Barițiu”, în *Acta Musei Devensis. Historia magistra vitae. In memoriam George Barițiu 1893-1993*, p. 13-16.
- Ionescu, Toader. 2013. *George Barițiu. Monografie*. Partea I. Cluj-Napoca: Risoprint.
- Isac, Ionuț. 2012. „Acad. David Prodan despre activitatea istoriografică a lui George Barițiu”, în Nicolae Edroiu, Dumitru Suciuc (ed.), *Bicentener George Barițiu 1812-2012*, Lucrările Simpozionului Internațional de la Cluj-Napoca din 24 mai 2012. Cluj-Napoca: Mega, p. 124-135.
- Leonhardt, Jürgen. 2013. *Latin. Story of a World Language*. Cambridge, Massachusetts, London, England: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Lupaș, Ioan. 1906. „Un capitol din istoria ziaristicii române țărănești – Gheorghe Barițiu”, în *Transilvania*, Anul XXXVII, Nr. 1, p. 1-26.
- Lupaș, Ioan. 1921-1922. „Cum se numea tatăl lui Gheorghe Barițiu?”, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, I, p. 401.
- Marcus, Solomon. 2012. „George Barițiu, între ceea ce continuă și ceea ce începe”, în Nicolae Edroiu, Dumitru Suciuc (ed.), *Bicentener George Barițiu 1812-2012*, Lucrările Simpozionului Internațional de la Cluj-Napoca din 24 mai 2012. Cluj-Napoca: Mega, p. 34-43.
- Marica, George Em. 1969. *Foaie pentru minte, inimă și literatură. Bibliografie analitică, cu un studiu monografic*. București: Editura pentru literatură.
- Marica, George Em. 1977, 1978, 1980. *Studii de istorie și sociologia culturii române ardelenice din secolul al XIX-lea*. Vol. I-III. Cluj-Napoca: Dacia.
- Marica, George Em., Hájós, Iosif, Mare, Călina, Rusu, Constantin. 1968. *Ideologia generației române de la 1848 din Transilvania*. București: Editura Politică.
- Mureșan, Ștefan Sorin. 2012. „Teme economice și comerciale abordate de omul politic și deputatul transilvănean George Barițiu în Parlamentul de la Viena între 1863 și 1865”, în Nicolae Edroiu, Dumitru Suciuc (ed.), *Bicentener George Barițiu 1812-2012*, Lucrările Simpozionului Internațional de la Cluj-Napoca din 24 mai 2012. Cluj-Napoca: Mega, p. 67-91.
- Popa, Mircea. 2003. „George Barițiu – cîntecul torului”, în *Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca*, Series Historica, XLII, p. 89-99.
- Popescu, Gheorghe. 2003. „Aspecte demografice în gândirea economică barițiană”, în *Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca*, Series Historica, XLII, p. 71-78.
- Popescu-Râmniceanu, Virgil. 1919. *Istoria mișcării românești din Ardeal în anii 1848 și 1849 după „Principalele alese din istoria Transilvaniei” de Gheorghe Barițiu urmat de Rapoartele Prefecților de Legiune: Avram Iancu, Simion Balint, Axente Sever și alte documente importante*. București: Editura Librăriei Stanculescu.
- Telea, Coralia. 2013. *George Barițiu, un francophil transilvănean*. Cluj-Napoca: MEGA, Argonaut.